

Sygn. akt IV CSK 303/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 września 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

SSN Karol Weitz

w sprawie z powództwa M. W. i A. W.

przeciwko A. H. i J. H.

o ustanowienie rozdzielności majątkowej małżeńskiej,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 20 września 2018 r.,

skargi kasacyjnej pozwanych

od wyroku Sądu Okręgowego w L.

z dnia 9 grudnia 2016 r., sygn. akt III Ca (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w L. do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w L. wyrokiem z dnia 31 maja 2016 r. oddalił powództwo M.W.
i A. W. przeciwko A. H. oraz J. H. o ustanowienie rozdzielności majątkowej

małżeńskiej i orzekł o kosztach procesu, przyjmując za podstawę rozstrzygnięcia następujące ustalenia i wnioski.

Pozwani A. H. i J. H. pozostają w związku małżeńskim od dnia 28 lipca 1990 r. i łączy ich ustrój wspólności majątkowej małżeńskiej. Ze związku małżeńskiego mają troje dzieci, tj. P. H., A. H. i N. H. Syn jest już samodzielny, zaś córki nadal pozostają na ich utrzymaniu. Pozwani są właścicielami nieruchomości zabudowanej, położonego w L. przy ul. P. Na budowę domu zaciągnęli kredyt hipoteczny w wysokości 250.000 zł, który spłacają w ratach po 1.400 - 1.600 zł miesięcznie; do spłaty pozostało jeszcze ok. 200.000 zł. Pozwani zamieszkują w tym domu i wspólnie ponoszą koszty jego utrzymania.

A. H. jest inżynierem elektrykiem. Do końca 2015 r. był współnikiem w spółce D. sp. z o.o.; miał tam 1.000 zł udziałów. Był również akcjonariuszem w spółce K. Obecnie nie prowadzi działalności gospodarczej; czeka na oferty pracy. Pozwany nabył na podstawie umowy leasingu samochód marki M. L200, jednak od 1,5 roku nie uiszcza rat leasingowych (800 zł miesięcznie netto). W dniu 05 grudnia 2013 r. wraz z ojcem i bratem złożył przed notariuszem oświadczenie o przyjęciu spadku po zmarłej w dniu 30 czerwca 2013 r. matce J. H. Postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku i dział spadku nie zostało przeprowadzone. Nie toczyło się również postępowanie spadkowe po zmarłym niedawno ojcu pozwanego.

J. H. pracuje w zakładzie gazowniczym w L. za wynagrodzeniem 2.000 zł netto miesięcznie.

W dniu 31 grudnia 2008 r. Sąd Rejonowy w L. wydał nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym, sygn. akt VIII GNc (...), zobowiązujący A. H. do zapłacenia powodom M. W. i A. W. kwoty 46.453,90 zł wraz z ustawowymi odsetkami w wysokości 11,5% od dnia 15 maja 2008 r. do dnia 14 grudnia 2008 r. i 13% od dnia 15 grudnia 2008 r. do dnia zapłaty oraz kwotę 2.997,75 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania. W celu ściągnięcia tych należności zostało wszczęte postępowanie egzekucyjne, umorzone z uwagi na bezskuteczność.

Postępowanie egzekucyjne z wniosku powodów prowadził również Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w L. w sprawie Km (...). W związku ze zbiegiem egzekucji administracyjnej z egzekucją sądową postanowieniem z dnia 8 maja

2012 r. Sąd Rejonowy w L. postanowił, że egzekucję należności pieniężnych prowadzonych przeciwko dłużnikowi A. H. z rachunku bankowego będzie dalej prowadził łącznie Dyrektor Oddziału Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w L.; organ ten postanowieniem z dnia 21 czerwca 2013 r. umorzył postępowanie egzekucyjne prowadzone przeciwko A. H. na podstawie tytułu wykonawczego obejmującego nakaz zapłaty z dnia 31 grudnia 2008 r.

Sąd Rejonowy, oceniając tak ustalony stan faktyczny, uznał, że powodowie nie uprawdopodobnili - stosownie do art. 52 § 1a k.r.o. - iż zaspokojenie przysługującej im względem pozwanego A. H. wierzytelności, wynikającej z nakazu zapłaty zaopatrzonego w klauzule wykonalności, wymaga dokonania podziału majątku wspólnego pozwanych, gdyż nie wyczerpali wszystkich możliwości dochodzenia tej wierzytelności z majątku osobistego dłużnika. Skoro pozwany należy do kręgu spadkobierców ustawowych po zmarłych rodzicach, to w skład jego majątku osobistego wchodzi również przypadające mu w udziale aktywa spadku, a do nich egzekucja nie została skierowana.

Sąd Okręgowy w L., na skutek apelacji powodów, wyrokiem zaskarżonym skargą kasacyjną zmienił wyrok Sądu Rejonowego w ten sposób, że ustanowił z dniem 4 listopada 2014 r. rozdzielność majątkową między pozwanymi małżonkami powstałą na skutek zawarcia przez nich związku małżeńskiego. Uznał za błędne stanowisko Sądu Rejonowego, że powodowie powinni w pierwszej kolejności wyczerpać wszystkie możliwości dochodzenia zaspokojenia swojej wierzytelności z majątku osobistego dłużnika. Podkreślił, że dla uprawdopodobnienia, że zaspokojenie wierzytelności wymaga dokonania podziału majątku wspólnego dłużnika, nie jest konieczne uprzednie skierowanie egzekucji do majątku osobistego dłużnika i stwierdzenie bezskuteczności tej egzekucji. Odnosząc się do przyjęcia przez pozwanego spadku po zmarłej matce, wskazał, że okoliczność ta nie stanowi przeszkody do uwzględnienia powództwa, jako że pozwany zaprzeczył, aby miał jakikolwiek majątek osobisty i twierdził, iż nieruchomości spadkowa stanowi wyłączną własność jego brata. Fakt posiadania statusu spadkobiercy nie przesądza jeszcze o nabyciu jakiegokolwiek majątku w drodze spadkobrania. W tej sytuacji nie sposób przyjąć, iż powodowie nie uprawdopodobnili przesłanek warunkujących uwzględnienie powództwa.

Sąd Okręgowy zauważył, że nieruchomości stanowiąca majątek wspólny pozwanych ma wartość około 500.000 zł, a kredyt hipoteczny, jaki zaciągnęli pozwani, wynosi około 200.000 zł. Istnieje zatem realna możliwość zaspokojenia wierzytelności powodów z udziału pozwanego w majątku wspólnym.

Określając datę ustanowienia rozdzielności majątkowej Sąd Okręgowy uznał, że wobec braku ważnych powodów do ustanowienia tej rozdzielności z datą wsteczną, zgodnie z zasadą wynikającą z art. 52 § 2 k.r.o., zasadne jest ustanowienie jej z dniem złożenia pozwu.

W skardze kasacyjnej, opartej na podstawie naruszenia prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.), pozwani zarzucili naruszenie art. 52 § 1a k.r.o. przez jego niewłaściwą wykładnię i przyjęcie, iż dla uprawdopodobnienia, że zaspokojenie wierzytelności wymaga dokonania podziału majątku wspólnego dłużnika nie jest konieczne uprzednie skierowanie egzekucji do majątku osobistego dłużnika - całego, lub jego zasadniczej części, stwierdzenie bezskuteczności tej egzekucji, określenie charakteru przysługującej wierzycielowi względem pozwanego wierzytelności, w szczególności, czy powstała ona w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa wchodzącego w skład majątku wspólnego pozwanych (art. 787¹ k.p.c.), czy też powstała z czynności prawnej dokonanej za zgodą małżonka dłużnika (art. 787 k.p.c.).

Powołując się na tak ujętą podstawę kasacyjną, pozwani wniesli o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do rozpoznania Sądowi Okręgowemu oraz orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego.

Powodowie w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniesli o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skardze kasacyjnej nie można odmówić słuszności.

Zgodnie z art. 52 § 1a k.r.o., wierzyciel jednego z małżonków może wystąpić z żądaniem ustanowienia rozdzielności majątkowej, jeżeli uprawdopodobni, że zaspokojenie wierzytelności stwierdzonej tytułem wykonawczym wymaga dokonania podziału majątku wspólnego małżonków. Przesłanką żądania wierzyciela nie jest wystąpienie „ważnego powodu”, lecz wykazanie istnienia

stwierdzonej tytułem wykonawczym wierzytelności w stosunku do jednego z małżonków oraz uprawdopodobnienie, że zaspokojenie tej wierzytelności wymaga dokonania podziału majątku wspólnego małżonków.

W orzecznictwie podkreśla się konieczność ścisłej wykładni tych przesłanek ze względu na wyjątkowy charakter żądania wierzyciela, ingerującego w stosunki majątkowe małżonków. Żadne inne okoliczności - poza wskazanymi w ustawie nie pozwalają wierzycielowi na wystąpienie z żądaniem ustanowienia rozdzielności majątkowej (zob. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 kwietnia 2014 r., II CSK 387/13, OSNC 2015, nr 4, poz. 46). Wierzytelnością, o której mowa w art. 52 § 1a k.r.i.o., może być każda wierzytelność w stosunku do jednego z małżonków, której zaspokojenie nie może według ustawy nastąpić z majątku wspólnego małżonków, tj. wierzytelność wynikająca ze zobowiązania jednego z małżonków zaciągniętego bez zgody drugiego z nich oraz ze zobowiązania jednego małżonka niewynikającego z czynności prawnej, jak i wierzytelność powstała przed powstaniem wspólności lub dotycząca majątku osobistego jednego z małżonków. Podział majątku wspólnego jest niezbędny do zaspokojenia wierzytelności przysługującej od jednego z małżonków, gdy nie ma możliwości jej zaspokojenia z majątku osobistego dłużnika, składników majątku wspólnego wymienionych w art. 41 § 2 k.r.o., brak jest podstaw do poszukiwania zaspokojenia z majątku wspólnego małżonków, a możliwe będzie zaspokojenie wierzyciela z udziału w majątku wspólnym małżonków, który przypadnie dłużnikowi. Należy podkreślić, że w sytuacji, gdy zobowiązanie zostało zaciągnięte za zgodą małżonka dłużnika, nie ma podstaw do ustanowienia rozdzielności majątkowej między małżonkami, bowiem wówczas wierzyciel może zaspokoić się z majątku wspólnego.

Jak trafnie podniesiono w skardze kasacyjnej okoliczność, iż do zaspokojenia wierzytelności powodów konieczne jest dokonania podziału majątku wspólnego pozwanych, wymagała stwierdzenia, że powodom nie przysługuje inne roszczenie pozwalające osiągnąć ten cel. Tymczasem powodowie nawet nie twierdzili, że podjęli próbę zaspokojenia się z majątku osobistego pozwanego oraz że istnieją przeszkody do poszukiwania zaspokojenia z majątku wspólnego pozwanych.

Sąd Okręgowy w swoich rozważaniach całkowicie pominął kwestię charakteru wierzytelności przysługującej powodom.

Stosownie do art. 787 k.p.c., jeżeli zobowiązanie zostało zaciągnięte za zgodą małżonka dłużnika, wierzyciel może zaspokoić się z majątku wspólnego po nadaniu tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności również przeciwko małżonkowi dłużnika z ograniczeniem jego odpowiedzialności do majątku objętego wspólnością majątkową. Zgodnie zaś z art. 787¹ k.p.c., tytułowi egzekucyjnemu wydanemu przeciwko osobie pozostającej w związku małżeńskim sąd nada klauzulę wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika z ograniczeniem jego odpowiedzialności do przedsiębiorstwa wchodzącego w skład majątku wspólnego małżonków, jeżeli wierzyciel wykaże dokumentem urzędowym lub prywatnym, że stwierdzona tytułem egzekucyjnym wierzytelność powstała w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa. W sprawie nie zostało jednak ustalone, czy zostały spełnione przesłanki wymienione w przytoczonych przepisach.

Wymaga podkreślenia, że ustroj wspólności ustawowej służy realizacji podstawowych zasad prawa rodzinnego, w szczególności zasady równouprawnienia mężczyzny i kobiety oraz zasady ochrony małżeństwa i rodziny, przyczyniając się do umocnienia pozycji małżonka słabszego ekonomicznie oraz do stabilizacji sytuacji materialnej założonej przez małżonków rodziny. W uchwale Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 1976 r. (sygn. akt III CZP 46/75, OSN 1976, nr 9, poz. 184) zawierającej zalecenia kierunkowe w sprawie wzmożenia ochrony rodziny, wyeksponowano znaczenie zamierzeń ustawodawcy, leżących u podstaw wprowadzenia ustroju wspólności ustawowej, a mających na celu umocnienie rodziny i zapewnienie jej ustabilizowanej bazy materialnej. Zamierzenia te należy mieć na uwadze przy wykładni i stosowaniu przepisów regulujących stosunki majątkowe między małżonkami. Powyższe potwierdza wyjątkowy charakter art. 52 § 1a k.r.o.

Ocenę zasadności powództwa wyrażoną w zaskarżonych wyroku należy zatem uznać za przedwczesną.

Z tych względów Sąd Najwyższy, nie mogąc skutecznie odeprzeć podniesionego w skardze zarzutu naruszenia prawa materialnego, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

jw